

"De kaarten van Th. Beckeringh"

door Reinder Reinders

verslag van de lezing van woensdag

1 november 2017 in Vita Nova

Historische Vereniging

Middelstum

Voorzitter Meindert Schollema heet de aanwezigen van harte welkom en stelt dhr. Reinder Reinders, voor aan het publiek. Reinder Reinders, emeritus-hoogleraar Archeologie aan de Rijksuniversiteit, zal spreken over de kaarten van Theodorus Beckeringh : het Groninger landschap in de 18e eeuw.

We hebben een goede opkomst; we mogen 42 belangstellenden begroeten, waaronder een bijdrager aan de Atlas van Beckeringh, Tonnis Musschenga en zijn partner.

Meindert attendeert de aanwezigen op de net uitgegeven wandelapp van Middelstum, waarin twee wandelingen zijn opgenomen. De app is te downloaden in android en in de app store van Apple. Iedereen krijgt een folder van de app Mooi Middelstum mee.

Meneer Reinders begint met een ingekleurde kaart van Beckeringh waarbij in de rand borgen en steenhuizen zijn getekend. De kaart is in verschillende uitgaven in de loop der tijden in omloop gebracht. Hij gaat vertellen over Theodorus Beckeringh als persoon, over het landschap dat hij karteert, de ontginning, de infrastructuur, staatkundig landschap en over borgen.

Leven en biografie

Theodorus Beckeringh (1712-1790) is geboren in een gezin van oorspronkelijk zeven kinderen waarvan drie vroeg zijn gestorven. Zijn ouders waren Lambertus Beckeringh (1675-1761) en Catharina Sijpkens (1683-1754). Zijn vader Lambertus, gedoopt in Huizinge, was secretaris van Gedeputeerde Staten van de provincie Groningen. Zijn zus Alagonda was getrouwd met Michiel van Bolhuis, advocaat en woonachtig in Warffum.

Theodorus Beckeringh kwam uit een familie van juristen, predikanten en artsen. Zelf studeerde hij rechten aan de Universiteit van Groningen. Hij promoveerde in 1738 en werd in datzelfde jaar advocaat. Tussen 1740 en 1750 was Beckeringh redger (rechter) geweest in Usquert en omstreken. Van 1739-1790 was hij assessor van het krijgsgerecht in Groningen. Zijn proefschrift ging over zeeworp, het overboord zetten van de lading van een schip bij noodweer om daarmee de bemanning en een deel van de lading te redden.

Er zijn weinig geschriften overgebleven, maar wel is een reisverslag uit 1740 bewaard gebleven. Samen met vier studievrienden ging Theodorus op reis naar Deventer, 't Loo en Kleef. In het reisverslag staat een prachtige tekening van het koerhuis in Deventer, een wachtpost in de Sallandse landweer.

Gelukkig zijn er wel veel voorstudies zoals schetsen en tekeningen bewaard gebleven. In het archief van Acker Stratingh bij Bijzondere Collecties van de Universiteit Groningen bleken veel schetsen te zitten van de hand van

Beckeringsh. Maar ook het Groninger Museum en de Groninger Archieven zijn in bezit van tekeningen dan wel schetsen of kaarten. Het Groninger Museum heeft in 2014 een grote collectie schetsen aangekocht uit een privécollectie in Den Haag.

Tot standkoming van de kaart

In 1748 begon Beckeringsh met het in kaart brengen van de provincie Groningen. Dit was het begin van een zeer lange periode wat uiteindelijk resulteerde in de uitgave van de borgenkaart in 1781. Door deze lange periode gaf de kaart soms tijdsbeelden weer die in 1781 al niet meer klopten. De voorstudies werden gedaan in de jaren 1748-1760. In 1767 verscheen een handschriftkaart. In 1777 diende hij bij de Groninger Staten een aanvraag voor subsidie in om de landkaart uit te geven en in 1781 verscheen dan eindelijk de gedrukte kaart in 4 bladen.

De handschriftkaart uit 1767 is door Beckeringsh aangeboden aan Willem V, prins van Oranje en erfstadhouder. De kaart heeft geen borgenrand en de opdracht is in het Nederlands. Deze handschriftkaart ligt tegenwoordig in Parijs. Toen Willem V in 1795 vluchtte naar Engeland, hebben de Fransen de kaart samen met veel ander materiaal uit de bibliotheek van de Oranjes uit de toenmalige Bataafse Republiek meegenomen.

Beckeringsh was een perfectionist: hij wilde alles zelf doen, maar liep daarbij tegen een aantal perikelen aan. De kaart was klaar ten tijde van de Engelse Oorlog met als gevolg dat de kaart niet werd verkocht. Het resultaat was schulden en armoede. In 1783 deed Beckeringsh een request aan Willem V voor een extra lening "... waardoor binnen korte dagen ingevalle niet gered werde, totaal met vrouw en kinderen zal geruineert zijn".

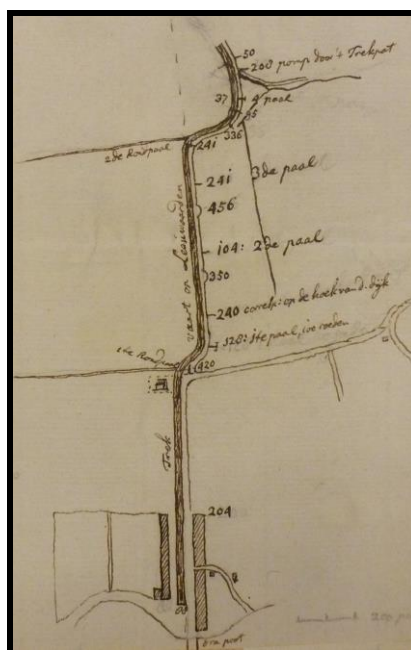
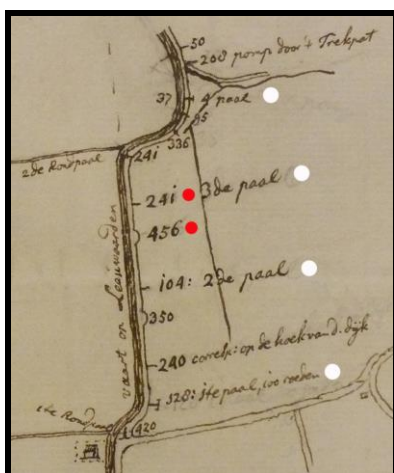
Werkwijze

Beckeringsh heeft veel schetskaarten gemaakt. Om de afstanden etc. te bepalen gebruikte hij een lengte pas. Hij maakte gebruik van de trekschuit, het paard en overnachtte vaak bij vrienden en bekenden. Hij deed kompaspeilingen en met behulp van een schredenteller kon hij berekenen hoe groot een afstand was. Daarbij ging hij uit van de volgende waarden:

1 pas = 0,58 m

697 pas = 100 roeden

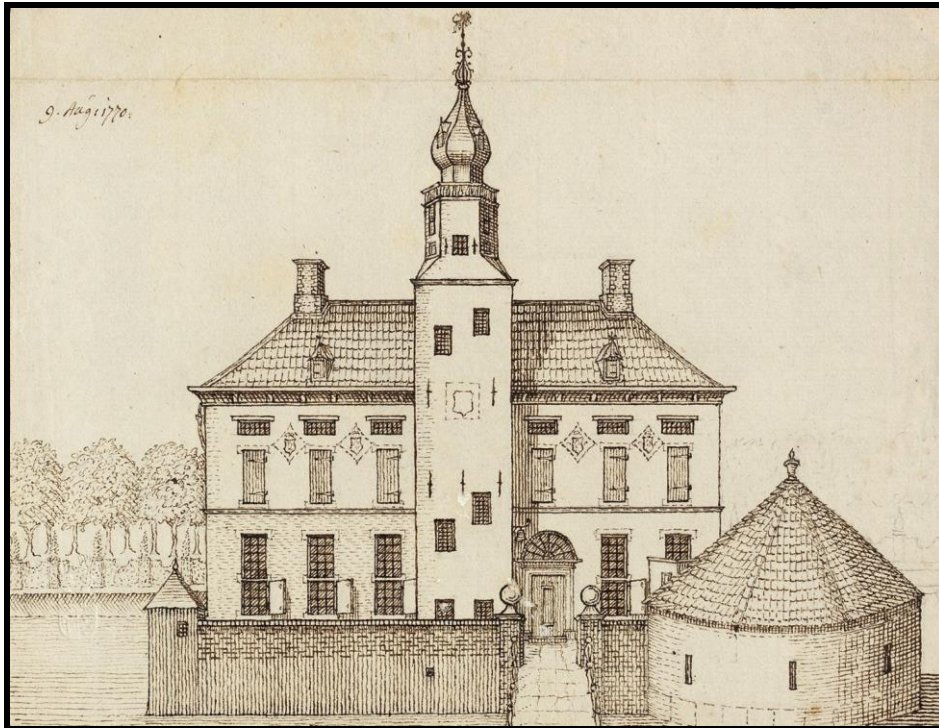
100 roeden = 411,6 m

De Borgenrand

Ook de borgen zijn eerst getekend en later in koper gegraveerd. Het perspectief klopte niet altijd. Soms gaf Beckeringh een borg meer details dan zichtbaar was vanaf één plek. Van Ewsum (Euwsum) heeft Beckeringh meerdere tekeningen gemaakt. Te zien is dat de borgheren van Ewsum weinig grond rondom de borg in bezit hadden.

De bouwdetails zijn zeer uitgebreid met park en tuinen en leuke details.

Al in de 18e eeuw begon de afbraak van vele borgen. Bestuurlijke macht in de Groninger Ommelanden was van oudsher gebaseerd op grondbezit en niet zozeer op huizenbezit. Borgen werden gepaard met leegstand, waarna de ene na de andere borg werd gesloopt. Zo ook de borg Ewsum.

De kaarten van Beckeringh zijn gepubliceerd in de "Atlas van Beckeringh : het Groninger landschap van de 18^e eeuw" door Reinder Reinders en anderen, en uitgegeven in Zwolle bij WBOOKS in 2016. Deze atlas is zeer de moeite waard en nog steeds te koop in de boekhandel.

Naast de tentoonstelling van Beckeringh in het Groninger Museum in 2016 zijn de schetsen te zien op de website <http://beeldbankgroningen.nl/webexposities/detail/61d32610-177a-4657-a2df-ad15f558effd>

Reinders geeft een HOVO-cursus over de kaart van Beckeringh en het ontstaan ervan.